

СТРАЖИЛОВО

ВЛАСНИК И УРЕДНИК

ЈОВАН ГРЧИЋ

У НОВОМ САДУ, 17. АПРИЛА 1894.

ПЕСНИШТВО

НОЋ У ПОЉУ

ењу се звезде на тамна небеса,
Изгрева месец, крај мекога сјаја
Сија се даља, тихо се потреса
Трава и класје од нотњег дисаја.

Попршите глухо, где је живот врио,
Летџ лептирак, цвркулала шева,
Оковала је ноћ и покој мио
И страсни шапат над њиме разлева.

Све мира нађе... тек се мени чини
Минуће поноћ и звезде ће заћи,
Блиснуће светлост небу на висини,
Али ја мира не ћу никад наћи.

Прећи ћу миље кроз поља далека
Све о вој мислећ од скорог растанка,
Сам с чежњом својом и тугом без лека —
О, тиха ноћи без мира и санка!...

Ленскиј

ЈУТРО

ихи поветарац, пун мирисне влаге,
Прелеће пољане; шум густога жита
Што трепти на сунцу ухо ми лелуја
И губи се тихо, где магло повита
Шумица се црни. Јастреб оштро мотри
Из сјајних висина хумке, поља млада,
Зује пољске бубе, лазуром скривена
Шева се одзива, цвркуће и пада.

А за грмом ловац запиње оружје,
Као вучји зуби кобна цев се блиста
Ал' га листак смете ил' неверна рука
Ил' око засени сунца зрака чиста.
Можда бог пољанџ, тајни дух природе,
Што кошту штити, лисицу и зеца,
Помете му смера, и већ епо дивљач
Где ко плаха муња пољане пресеца —

О, сурови ловче, поломи оружје
На овоме месту, где једино могу
Бар један тренутак у природи младој
Мислити о небу, вечности и Богу,
А треба л' ти смрти, злобе, љутих рана
И тренутне славе, вечитога боја,
Чуј, из даље бруји луда тишма људска
Ко далека врева завађеног роја....

Ленскиј

ЗАЉУБЉЕНИ АНЂЕО

На крилу снова, што ми душу хране,
Прешо сам свјетлост далеког свемира,
Около мене кроз небеске стране
Брујали звуци анђеоских лира.

Весела јата небеских висина
Пјеваху пјесме звјездицама сјајним,
Ал' један анђо пун св'јетлих милина
Стајаше немо са болом бескрајним.

„Зар и ту, ће је живот тако мио,
Зар и ту туга кроз свјетлост се буди?!“
А бл'једи анђо шапнуо ми тио:
„Немо је срце, које вјечно жуди:

Где зв'језде ове, гледај лица мила,
Како су љупка, како благо грију!
Ал' једна, што је међу њима била,
Свјетлошћу својом надмашује свију.

И ја је љубљах; моја лира чиста
Њојзи је химне, њојзи славу вила,
А њена слика, што чедношћу блиста,
Моме је духу драга св'јетлост била.

Ал' једног дана сав ме покој мину,
Следи се радост, што је срце буди:
Та мила зв'језда чаробно се вину
У крило св'јета, на ком живе људи

Како си сретан, ој смртниче млади!
Јер она зв'језда најљепша од свије',
Пољупцем светим сада тебе слади
И тебе миљем свога сјаја грије.

Узноси небо, што ти срећу д'јели!
Крај св'јетле зв'јездице, крај богиње мира,
Блажено пјевај; радуј се, весели
Најљепшим даром божјега свемира!“

*

Ти си то, чедо, што те анђо воли,
Небеска слика најљепша од свије'!
Богиња, којој душа ми се моли,
Најљепша зв'језда, што божанством грије!

Алекса Шантић

*

„Још мало па Вожић, па Ускре, па испит.
Је ли како брзо, брзо лети време!
Једва чекам лето, да нам опет дођеш...“
Писала си мени...
Заборављен бол ми на груди се свио
Па ми кида срце, ране моје старе,
Кад се сетим, селе, мој животе мио,
О како ми брзо, брзо лети време!

Лети, лети, лети! Ал' је бржа боља —
Не слушам, ал' чујем твоје речи неме —
Раскинула срце, што љубити знаде,
Па и живот хтеде, мило јој је бreme.
Можда ти је тешко на земаљске јаде
Па си хтела да се испред нас украдеш?
Ил' си живот мнила санком да замениш?
Занела те жеља, да претекнеш време?

Ил' си анђео хтела да анђеле тражиш,
Јер је земљи тешко да их свете носи?...
Затрпала самрт на блеђаном лицу,
Зажелела клета, да ти живот скоси.
Зар си могла мнити... Не слушај ме, Мило,
Ове пусте речи моје туге неме.
Насмеј се. Што ћу тиш? Та и Ускре дође!
Зар ти збиља брзо већ не лети време?

НАД КОЛЕВКОМ

(ОСКАР БЛУМЕНТАЛ)

Ћути, кад се све постигне,
Тело скрије црна рака!
Над колевком реци само:
„Нека ти је земља лака!“

С. Д. М.

ТАТАР БОГДАН

 тигосмо у поноћ између Богојављења и Св. Јована године 1849 с војском у Зичидорф, северозападно од Вршца. Лицем о Св. Јовану ударићемо на противника; за то ћемо већ у седам часова поћи из Зичидорфа правцем на Вршац. Бејах тако уморан, да нисам оно неколико часова бављења на том ноћишту ни тренуо, нити сам могао што окусити. Изађем у полак седам, да наредим војску за марш.

Још беше мрак.

Али шта би! Нема ту војске ни једног одељења! Расула се она па пљачка. Село богато а није до сада патило од ратних непогода. Наши војници воде, терају пред собом: коње, волове, краве, овце, поједине и у чопорима; терају богме и живу пернад, на коју у брзини наиђоше, по кријумчарски, путем Алибунару, од куда су ноћас дошли. Стоји вриска и лелек становника; стоји блека и мека телади, говеда и оваца.

Утрчим генералу Книћанину:

»Молим вас, дођите брзо на улицу! Ми немамо више војске. Ово све поста одор и ено гони плен на југ!«

Изађе јунак, држећи сабљу своју преко крстију међу лактовима. Првог несретника, који вођаше баш млада ждрепца за улар, деси замашна генералова песница за врат; овај љосну о тле; ждребац се оте, те заигравајући се и скачући одјури својој кући. Као да је муњом свима другим одорима тај удар достављен, оставише пљачку те у ред.

За по часа беше све у реду и војска се крене. Бејасмо у путном строју. Настала југовина. Снег се почео кравити и топити, под њим земља слеђена и клизава. Наши момци имађаху опанке, те два корака учине напред, трећи склизну на страну или назад. Тако дођосмо до

близу села Маргите, где ћемо ступити на лед вршачког блата, најпречи пут к Вршцу, где је још теже марширати. Ту се колоне путне тако у дуж развлаче, да је онда тешко брзо и у реду прећи у бојни stroj. А ми морасмо спремни бити, сваки час да се сукобимо са противником. Ја из тог разлога станем, да поред мене прођу чете, где ћу их опоменути, да се боље стисну. Прође и наша заштитница, кад али видим: јуре к нама са четир коња запрегнута пуна кола људи. Стадосе преда мном. Бејаше ту кнез сеоски са најстаријим људма. Узе кнез, гологлав, реч: »Општина наша благосиља и благодари генералу Книћанину, што нас је сачувао од пљачке. Све нам је враћено. Ни једно пиле не однесе. Али другу једну штету нам нанео један његов капетан. Узео нам нашег општинског пастуха, за ког смо дали четир хиљаде форинати. Молим покорно, да нам се ждребац врати.«

Ја им рекох, да пођу за нама иза заштитнице у корак, док им ја не поручим.

Кад дођох успоред генералу, ја му рекох, шта се десило.

»Цело село вас« — рекох — благосиља. Та ваша слава била би потамњена, ако се не врати општини то њено добро «

Книћанин показа прстом напред:

»Ено Татар-Богдана. Он је узео пастуха, те га сад баш обучава за седло. Иди ти, синовче, до њега, узми ждрепца и дај га општини.«

На то „*ти*“ беше стављен неки нагласак. А ко је тај Татар-Богдан?

Цела га војска зваше тако. Тај придевак је донео из Србије. Имађаше у Србији баш доста имања, беше имућан а дође браћи у помоћ. Служио је више година међу Београдом и Цариградом као султанов татарин или улак.

По четир дана и четир ноћи је као улак јахао, непрекидно прелазећи из седла у седло.

Сваки занат, свака радња, рађена кроз цео наш живот, удара свој особени печат у нашу нарав, наше назоре, наше тело, на наше понашање према другима. Богдану свако живи, као султанову татарину, мораде свраћати с пута из далека већ, кад прозуји кроз ваздух његово: »Азу-у-р! Азу-у-ур! Азу-у-р!«. Његова реч беше заповест, свако се бојаше његова бича. Вејаше примио у своју нарав нешто насилно, особљиво, турско. Тело му беше коштуњаво, суво, али чврсто и истрајно, тврдо као челик. Таква му беше и воља. По вери хришћанин, православни Србин, носио се као Турчин. Не би га могао разазнати од правога силеџије. Самовољан, жесток, љут, суров, јаростан, грозан; инат да тера и освету до ножа, до пиштоља, до гроба. Није он то знао и није трпео, да му се ико противи ма у чему, да му се одупре и да га не послуша. Ко би се усудио, да се њему опре, том је Татар Богдан одговорио бичем или пиштољем.

Татар Богдан у боју не знађаше за страх. У највећем пљуску смртоносних зрна код Сирига он сеђаше на коњу, као укопан, ни оком да макне, само ће звижнути по који пут од чуда и покора, кад која кумбара око њега више другова на један мах смлати.

Војску да управља, да предводи, за то није имао ни дара ни знања. Али она његова проста лична храброст соколила је војнике и храбрила их. С тога беше он Книћанину добро дошао. Книћанин га не љубљаше и не стајаше ближе у пријатељству са Богданом.

Беху одвећ неједнаке нарави. Книћанинова нарав могла је да плане, али је била блага, племенита, милосрдна и великодушна.

Татар-Богданово лице беше веран израз његове напрасне нарави, он се свакад трудио, да изгледа што намрштенији, што грозивији. Мале, закрвављене, крмељиве очи; оштар, бодљикав поглед; обрве велике, као чекиње на кострешене, у повијама састављене. Поглед намргођен. Кад год би дао заповест, да се на коме изврши каква оштра казна, зачкиљиће при пресуди десним оком па тешко оном несретнику, којем је намењено то чкиљење! Ни сам Бог не би га измолио. Богданово срце не знађаше, шта је милост.

Рекох мало час, да се носио турски. Имађаше на глави чалму, обавијену црвеним убру-

сом, од којег кокетно лепршаше по један крај у ваздуху. То је требало да увелича изглед његова дивљаштва и да зада сваком живом страха. По децу и нервозне жене можда је изгледао страшило, с којим се врапци плаше. По зреле људе беше чувида и они се смејали том његову начину застрашивања.

Каква разлога имађаше Книћанин баш мени да да налог, да ја, тако рећи, отмам од Богдана коња, то не знам. Много прече је било, да пошаље Миливоја Блазнавца, или да заповеди, да Богдан дође до њега те да му он нареди, да врати људма коња.

Ја се примим дате ми мисије. Извадим мале пушке своје и дам млађему.

»Задржи их, синовче! Требаћеш их.«

»Код Татар-Богдана не требах их!« рекох ја.

Кад дођох ближе, видех два риса, два змаја, како се један с другим боре и ломе. Никад још не имађаше пастух седла или јахача на грбачи; а Татар Богдан не знађаше за коња, који се његовим кљештевитим коленима не би повиновао, који се не би превијао под њим, као прут. Богдан мишљаше: нема створења на свету, које би се опрло његовој вољи, које би било његову удару устук. Беше страшно гледати. Јарост пламти из јахача; јарост дрхће из сваке жилице, из сваког мишића бињаква! Хат копа, удара, баца се са све четир ноге, рже, вришти, стење, цичи; пропиње се и баца муњевитом брзином по више пута једно за другим, хоће јахача да збаци. Овај се не миче из седла, као да је прикован или да је израстао из тела пастухова. Хоће бињак да легне па да саструже јахача са себе, или да се ваља па да га згњечи. Али му овај сабије оштре бакарлије у слабине, те ждребац врисне и скочи у вис као помаман. Цичи јахач од љутине — цичи коњ од муке. Бели зној и крвава пена спопали мркова; крв му лопи из уста од љуте заоштрљате жвале; крв му лопи из слабина од оштрих стремена.

Татар Богдан закрвавио очима, пена му избила на уста. Турске бакарлије засекле млазеве коњу у ребра; турске грозне жвале засекле пеще коњу.

»Добро јутро, Богдане!« рекох тихим, меканим гласом. »Богдане! Дед, Бога ти, сиђи с коња и врати га од куда си га узео!«

Богдан се разрогачи на мене, као да би да ме пита, да ли се шалим.

Ja сусретнем тај поглед својим мирним, детињасто безазленим али озбиљним погледом.

»Сиђи се, ено твоје бедевије! Сиђи се и врати општини пастуха, што си отео!«

Још један пут упре зверским дивљаштвом своје очи на мене, но када је видео у мојој мирноћи, да га се ја ама баш ни за длаку не бојим; стаде, скочи са коња, баца ми дизгине, оде и уседо своју бедевију.

Ја махнем руком назад те за час ево кнеза и његових па приме своје добро.

На два часа после тога бесмо у најљућем боју на лозним гредама северно од Вршца. Наша пешадија, разређена међу батеријама у првој убојној линији, буде пљуском топовских метака распрштана и оде награв, да тражи бусију; све тобције наше, сви коњи погинуше од топова. Миливој Блазнавац сишао с коња на сам пуни и пали топове наше батерије на левом крилу. Код батерије на десном чини ту службу Книћанинов секретар, Теодор Ковачевић.

Противникова убојна линија, два батаљона спустили се са висова к нама, правцем на нашу десну батерију. За овом стајаше Книћанин а за њим и поред њега беху његови највернији и најхрабрији коњаници и пешаци у сабијену строју. Генерал не ће да напусти топова — његови верни не ће да изневере свог

вођу. Међу њима стајаше и Татар Богдан, као укопан.

Како је противничка прва убојна линија своје десно крило одвећ напред извитоперила, постаде растојање међу њеном првом и другом убојном линијом превелико, те ја уведем у ту празнину Адама Косанића батаљон граничара у сабијену строју на јуриш за леђа онима, што беху већ приспели до наших топова и до Книћанина.

Победа наша! Спасен генерал, спасени сви топови! Можда би Татар Богдан гледао да ми се на свој начин свети за оно због пастуха; но ја допринесох, ево, да и он буде спасен; а срце човечје, ма како било окорело, има тренутака, где сине из њега зрачак захвалности, зрачак милости!

Што ја оно оставих мале пушке своје млађем, кад пођох Богдану, има свог разлога. До таквих осорљивих, неустрашимих, јаросних нарави никад не сме човек доћи са претњом. Неустрашимост а при том мирноћа, благост најбоље су оружје. Од нас и најмања претња води њихову руку на пиштољ; а њихова рука на пиштољу и зрно у нашим прсима — то је један и исти тренутак.

У том су људи тога рода вештији, бржи од нас. Да је мој начин добар био, види се по успеху.

Јован Стефановић Вилоски.

ВЕЧИТИ МУЖ

ПРИПОВЕТКА Ф. М. ДОСТОЈЕВСКОГ

ПРЕВЕО МИЛИВОЈ МАКСИМОВИЋ

(Наставак)

XVI Анализа

Осећај необичне, огромне радости обузе Вељчањинова; нешто се свршило, размрсало; некакве страшне муке нестале за увек. Тако му се чинило. Пет недеља је то трајало. Подизао је руку, гледао на намочени крвљу завој и мрмљао у себи: „Ну, сад је свакако све за увек свршено!“ И целог тог јутра, вађа први пут за последње три недеље, није скоро ни један пут помислио на Лизу — баш као да га је та крв, из посечених руку „намирила“ и за ту његову жалост.

Беше му јасно, да је избегао великој опасности. „Ти људи,“ размишљао је, „ето то су ти људи, који један минут пре дела још ни сами нису са собом на чисто, да ли ће заклати, или не — ну кад јед-

ном осете у својој уздрхталој руци нож, и кад осете први млаз вруће крви на својим прстима, онда не само што ће заклати, него ће главу са свим да одсеку, „на чисто“, као што се изражавају робијашни. Тако је то.“

Није могао да издржи у кући него изиде на улицу са уверењем, да му вађа онога часа нешто урадити, или да ће се за цело нешто само од себе с њим догодити; ходао је по улицама и чекао је. Страшно му се прохтело, да се с ким сретне, да се поразговори, па ма и са непознатим, и једино то га је, на послетку, навело на мисао о доктору и на то, да би требало дати привезати руку како треба. Доктор, његов стари познаник, прегледавши рану, радознано запиткиваше „како се то могло догодити“.

Вељчаџинов је збијао шалу, кикотао се и у мало што није све испричао, али се ипак уздржа. Доктор је морао да му попија пуле и, дознавши о синоћњем наступу, наговори га да узме неки лек за умиривање живаца, који му случајно беше при руци. Што се тиче ране, такођер га умири: „особито тешких последица нема да се боји“. Вељчаџинов се само смејао и почне га уверавати, да су се већ показале ванредно добре последице. Сваки час га обузимаше несавладива жеља да исприча *све*; тако исто у један мах у мало не исприча једном са свим непознату човеку, с којим је први започео разговор у кавани. Иначе му не беше никад ни на крај памети, да започиње разговор са непознатим људима и у јавним локалима.

Ишао је и у трговине, купио новине, свратио се к свом кројачу и наручио ново одело. Мисао да походи Погорељцеве, беше му још непријатна, није мислио на њих, а не би могао ни отићи, на летњи-ковац: непрестано је очекивао нешто овде у вароши. Ручао је са slashу, упустио се у разговор са послужитељем и са суседом, који је за истим столом ручао, и попио полубоцу вина. Није ни помишљао, да би се ноћашњи наступ могао повратити; био је уверен, да је болест престала у оном часу, када је, заставши мало пре у онакој малаксалости, кроз пола сата скочио с кревета и с онаком силом бадио убицу о под. Пред вече му се ипак поче мало вртити у глави и нешто слично јучерањем бунилу у сну поче га тренутно обузимати. Врати се кући, кад се већ спуштао мрак и чисто се уплашио своје рођене собе, кад је ушао у њу. У његову стану му се учини тешко и несносно. Прометла се по њему неколико пута, уђе чак у кухињу, куда скоро никад није ни завирио. „Овде су синоћ грејали тањире!“ сети се. За тим забрави врати и раније него обично запали свеће. Закључавајући врата сетио се, како је пре пола сата, пролазећи поред собе за чељад, дозвоа Мавру ипитао је: „Је ли долазио пре њега Павле Павловић?“ — као да је било могуће да овај дође.

Пошто се брижљиво закључао, отвори писаћи сто, извади кутију с бријачицама и отвори „синоћцу“ бритву, да је разгледа. На белим коштаном корицама видели се јасни трагови крви. Метне опет бритву у кутију и закључа све скупа у писаћи сто. Спавало му се; осећаше да је потребно да одмах легне, иначе „сутра не ће бити ни за што“. Сутрашњи дан му се представљао некако као врло важан и као „последњи“ дан. Ну све оне исте мисли, које га ни на улици целог дана ни на тренутак не хедоше оставити, тумараху и лупаху и сад у његовој боној глави, неуморно и неизбежно, а он са-

мо размишљао, размишљао и дуго не могаше заспати...

„Ако већ стоји, да ме је хтео *случајно* да закоље“ — непрестано је размишљао — „онда бих волео знати, да ли му је још који пут долазила на ум та мисао, па ма само у виду маште, у тренутцима, кад га је испуњавао бес и мржња према мени?“

Решио је ово питање чудновато — тим, да га је „Павле Павловић хтео убити, ну да мисао на убиство није ни једном падала на ум будућем убици.“ Краће: „Павле Павловић је хтео да убије, ну није знао да хоће да убије. То изгледа да нема смисла, али је тако“ — размишљао је Вељчаџинов: „Није он дошао амо да тражи место или због Багаутова — и ако је тражио овде место и трчао к Багаутову, и разбесио се када је овај умро; — Багаутова је презирао као какву риту. Он је због мене дошао овамо са Лизом“...

„А јесам ли се надао, да ће ме... заклати? Ово питање је решио, да се јесте надао, да је то очекивао од оног тренутка, кад га је видео у колима за сандуком Багаутовљевим, „почео сам се као нечему надати... али, разуме се, не томе, разуме се, не томе да ће да закоље!...“

„И да ли је све оно била истина — викнуо би, час по подижући главу с јастука и отварајући очи — све оно, што ми је тај... сулуди човек оно пре напричао о својој љубави према мени, кад му је задрхтао подбрадак и кад се лупао песницом у прса?“

„Потпуна истина“ — решавао је, неуморно се удубљујући и анализујући — „тај Квазимодо из Т. је сасвим довољно био глуп и благородан за то, да се заљуби у љубавника своје жене, на којој није *ништа* опазио за целих двадесет година! Уважавао ме девет година, поштовао је успомену на мене и памтио моја „изреченија“ — Господе, а ја ево ништа и не знаћих о том! Он синоћ није могао лагати. Ну да ли ме је љубио синоћ, кад је говорио о својој љубави и кад је рекао: „да се разрачунамо?“ Јесте, љубио ме је из *мржње*, — а таква је љубав једна од најсилнијих“...

„А и сасвим је могуће: ја сам сигурно учинио колосалан утисак на њ у Т., и то нарочито колосалан и у свему, а тако шта могло је да буде нарочито са таким Шилером у виду Квазимода. Он ме је сматрао за сто пута већег него што јесам, и то по свој прилици за то, што сам га завидио и победио нарушивши његову филозофску самоћу... Волео бих ипак да знам чим сам га победио? Па, може бити, новим рукавицама и вештином, којом сам их навлачио. Квазимода љубе естетику, ух, и

још како је љубе! Рукавице су понекад сасвим довољне за по неку благородну душицу, а особито ако припада соју „вечитих мужева“. Остало и они и сами попуне, добрих својстава ће ти наћи на стотине, и потући ће се за тебе, ако захтеш. Па како високо цени моја средства за завађање и задобивање! Можда су га баш та средства и победила више него ишта. А његов тадашњи узвик: „Па ако је и тај, онда коме после тога човека да верује!“ После таквога узвика мораш постати звер!...

„Хм! Он је дошао амо „да се загрли са мном и да се исплаче“ — као што се сам онако подло изразио, то јест, дошао је да ме закоље, а мислио је да долази, „да ме загрли и да се исплаче“... Довео је и Лизу. А како је било, да сам и ја с њим заплакао, он би ми, може бити, заиста опростио, јер је и сам страшно желео, да опрости!... Све се то при првом састанку претворило у пијано кривљење и карикатуру и гадну бапску кукњаву због нанесене увреде. (Чак је и рогове правио себи над челом.) За то је и долазио пијан, да ма и кривљењем и ачењем каже шта му је на срцу; трезан не би био у стању... А волео је да се криви, страшно је волео! Ух, како је уживао, кад ме је натерао, да се пољубим с њим! Само што тада није знао чим ће свршити: грљењем или клањем? На послетку је изишло, да је најбоље и једно и друго заједно. Са свим природан расплет! — Јесте, природа не љуби измете и треби се од њих „природним расплетима“. Најизметнутији измет — што је измет са благородним осећајима: ја то из рођеног искуства знам, Павле Павловићу! Природа за измет није нежна мајка, него маћеха. Природа роди измет, али место да га жали, она га још казни, и то с правом. Загрљаји и сузе свеопроштења чак ни људима на свом месту не иду лако од руке, а камо ли овакима, као што смо ми, Павле Павловићу!“

„Па онда, он је био довољно глуп за то, да ме поведе к својој невести. Господе Боже! Невеста! Само у таком Квазимоду се и могла зародити мисао о „васкрсењу на нов живот“ — посредством невиности мадмоазел Захлебињине! Ну ви нисте криви, Павле Павловићу, нисте криви, јер ви сте — измет, и према томе мора и све остало код вас бити изметнуто — и маште наде ваше. Ну ако је измет, ипак је посумњао у своје фантазије, рада шта је и била потребна висока санкција Вељчањиповљева, на кога се гледало са страхопоштовањем. Било је потребно одобрење Вељчањиново, потврда од његове стране, да фантазија није фантазија, него да је истина. Он ме је из свога страхопоштовања према мени и верујући у благородство мојих

осећаја повео, верујући, може бити, да ћемо се тамо под жбуном загрлити и заплакати, недалеко од невиности. Јесте! Он је морао, био је обвезан на послетку тај „вечити муж“, да се кад тад казни за све, коначно, и да себе казни, он се ухватио за бријачицу, истина ненадно, али се ипак ухватио! „Ипак је крнуо ножем, ипак је свршио тим, што је сјурно нож у присуству губернатора!“ А збиља, да ли је имао тако што на уму, кад ми је причао анекдоту „о куму“? Да ли је било штогод у ствари оне ноћи, кад је устајао из постеље ноћу и стајао у сред собе? Хм... Не ће бити. Он је тада *из шале* стајао. Устао је због своје потребе и кад је видео, да сам га се уплашио, он ми не хтеде читавих десет минута одговорити, и то за то, што му је морало врло пријатно бити, што сам га се уплашио... Онда, кад је стајао код постеље у мраку, онда му је можда први пут тако што сунуло у намет“....

„Свакако да нисам синоћ заборавио на столу своје бритве, ништа не би ни било? Зар није тако? Зар није тако? Бар пре ме је избегавао, по некад није по две недеље долазио; па и крио се од мене, „сажаљавајући“. Па из почетка је изабрао Багаутова, а не мене! Па је ли ноћу скочио да греје тањире, ваљда у жељи да се расеје — од ножа на милосрђе!... Хтео је и себе и мене да спасе... топлим тањирима!...“

И дуго је радила у том смислу бона глава тога бившег „светског човека“, просипљући из шупљег у празно, док се није умирио. Сутра дан се пробудио са истим онаким болом у глави, али са савршено *новим* и сасвим неочекиваним ужасом...

Тај нови ужас је произилазио због уверења, које се неочекивано у њему учврстило, да ће он, Вељчањин, светски човек, још данас, сам, од своје воље, свршити све тим, што ће отићи к Павлу Павловићу — за што? Рада шта? — Ништа то он није знао и са одвратношћу не хтеде да зна, него је знао само то, да ће се онамо, због чега било, одвући.

Та лудост — иначе није могао то да назове — развила се ипак дотле, да је узела, колико беше могуће, паметан вид, и довољно познати разлог: њему се још синоћ све некако вртило по глави, да ће се Павле Павловић вратити у свој стан, забравити се чврсто и — обесити се, као онај благајник, о ком је причала Марја Сисојевна. То синоћње уображење прешло је у њему, мало по мало, у бесмислено и недољиво уверење. — А шта да се вешта будала? — прекинуо би се час по. Опомену се негдашњих Лизиних речи... „А у осталом, ја б х

се на његову месту, можда, и обесио“... помисли у један мах.

Свршило се тим, што се он, место да пође на ручак, упутио Павлу Павловићу. — „Само ћу запитати Марју Сисојевну“ — одлучи. Ну још није изишао ни на улицу, па већ застане пред вратима:

— Па зар да ја, па зар да ја — викну подрвевши од стида — зар да ја трчим онамо, да се „загрлим и заплачем?“ Зар само још та бесмислена глупост недостаје целом том сраму и покору!

Ну од „бесмислене глупости“ га је избавило провиђење своју честитих и ваљаних људи. Чим је ступио на улицу, натрча на њ Александар Лобов. Младић беше ужурбан и узрујан.

— А ја баш пошао к вама! Како наш пријашко?

— Обесио се! — промрља Вељчаџинов дивљим гласом.

— Ко се обесио? За што? — изрогачи се Лобов.

— Ништа, ништа... ја само онако — наставите само.

— Пфи, до ђавола, каква је смешна у вас ве- за мисли! Са свим се није обесио (а што би се и вешао?). На против отишао је. Ја сам га овај час посадио у вагон и отпратио га. Ух, па да сте га видели само, како пије! Попили смо три боце, Претпослов такођер — ал' што тај пије, што тај пије! Певао је у вагону, спомињао је и вас, махао руком да вас поздравимо, али је ипак подлац, шта мислите — а?

Младић заиста беше пијан; закарено лице, светле очи и завезан језик беху јаки сведоци. Вељчаџинов се поче из свег грла смејати:

— Дакле су на послетку ипак свршили брудер- шафтом! Ха-ха! Загрлили се и заплакали се! Ах ви Шилери-појете!

— Немојте се само исмевати. Он се *тамо* одре- као. Био је тамо синоћ, био је и данас. Страшно је насплеткарио. Наду су затворили — седи у антрсолу. Јаук, сузе, али ми не ћемо одступити! Ал' што није, то је за приповетку, како пије! И да знате, какав је то моветон, то јест не моветон, него како оно?... И непрестано је вас спомињао, и са чим вас је само испоредио! Ви сте наравно човек на свом месту, и заиста сте некад припадали вишем друштву па сте се само сад морали повући, због рђавих новчаних прилика, шта ли... Ђаво нек зна, ја сам га рђаво разабрао.

— Он је — он је, помојте се срдити. Бити грађанин — значи више него бити члан виших кру- това. Ја сам тога мишљења, да у наше време човек не зна кога да поштује у Русији. Признајете, да је

то силна болест данашњег века, кад човек не зна кога да поштује — зар није истина?

— Тако је, тако је; а шта рече он?

— Он? Ко! — Ах јесте! За што је непрестано говорио: педесетгодишњи, *ну* пропали Вељчаџинов? За што: *ну* пропали, а не *и* пропали! Смејао се и ваљда је хиљаду пута то река. Сео је у вагон, почео певати па заплака — просто одвратно; исто га човеку жао онако пијана. Ух, страшно не волим будале! Почео је бацати сиротињи новаца, за покој душе Лизаветине — је ли му то жена, шта ли?

— Кћи.

— Шта вам је то с руком?

— Посекао сам се.

— Ништа, проћи ће. Право да вам кажем, нека иде до ђавола, боље што је отишао, ну опкладио бих се, да ће се онде, куд оде, одма опет ожени- ти, — зар није тако?

— Па ето и ви хоћете да се жените.

— Ја? Код мене је друга ствар! — баш сте чудни! Ако је вама педесет, онда је њему сигурно шездесет ту; треба мало логике, пријатељу мој! И онда, да вам кажем, пре, и то већ одавно, био сам ја по начелима чист славенофил, ну сад чекамо зо- ру са запада... Ну а сад до виђења; баш ми је мило, што сам се нашао с вама овде па нисам мо- рао улазити; не ћу, унутра, немојте молити, немам времена!...

И он наже даље.

— Ах, куд сам се ја део? — врати се на једаред натраг. — Та он вам је послао писмо по мени! Ево писмо. За што нисте дошли да га испратите?

Вељчаџинов се врати кући и распечати на ње- га адресовано писмо.

У куверти не беше ни једне речи од Павла Па- вловића, него се налазило неко друго писмо. Вељ- чаџинов позна одмах руку. Писмо беше старо, на пожутелој од времена хартији, са избелелим масти- лом, писано пре десет година њему у Петроград, два месеца после његова одласка из Т. Ну то писмо није било одаслато на њега: место тога добио је та- да друго; то се добро видело из смисла пожутелог писма. У том писму од Наталије Васиљевне, у ком се праштала с њим за навек — исто онако као и у добивеном писму — и, признајући му да љуби другог, није тајила своју бременост. На против, те- шила га је и обећавала му, да ће наћи прилику да му преда његово дете, уверавала га је, да од сад имају друге обавезе, да је њихово пријатељство сад за навек учвршћено — једном речи, логике беше мало, ну сврха беше увек једна те иста: — да је избави од своје љубави. Чак му је допуштала,

да кроз годину дана дође у Т. — да види дете. Бог би је знао, за што се предомислила и послала друго писмо, место овога.

Вељчањин је читајући писмо био блед, ну представљао је себи и Павла Павловића, како је морао изгледати, кад је нашао то писмо и читао га први пут пред отвореним, породичним сандучетом од

црног дрвета, са перлмутерском инкрустацијом. — „Сигурно је и он побледео, као мртвац!“ — помисли, опазивши случајно своје лице у огледалу. — Сигурно је читао и затварао очи, и онда би их опет нагло отварао, у нади, да ће се писмо претворити у просту белу хартију... За цело је бар три пут поновио то...“

(Свршиће се)

Н О У К А

КУФШТАЈН

(Наставак)

Цар Максимилијан I опсео је год. 1504 Куфштајн, али су његови топови слабо чинили квара четрнаест стопа дебелим бедемима градским. Заповедник града, Ханс Пинценауер, запесен поузданошћу своје тврђаве, да наљути цара, заповеди, да се бедеми иза свакога лубардања метлом почисте. Озлојеђен тим, цар даде довући из Инсбрука два највећа топа онога времена, те, помоћу ових, на јуриш отме град, Пинценауера и све часнике му погуби.

Разуме се, да је становништво Куфштајна, баш са важности тврђаве своје, за време тих многих ратова морало силне беде и невоље да подноси, али се данас не види томе већ ни трага. Бечким миром од године 1814 припао је Куфштајн опет Аустрији, и од тога се доба лепо развија и напредује у сваком погледу. Тврђава је, као така, у новије доба напуштена, јер је изгубила стратегиску вредност. Данас служи само као украс вароши и околини, и као занимљиви споменик прохујалих бурних векова. Онај, који се бави испитивањем старих грађевина, гледа у њ помно, као судица у каква погурена, седа, и телом и душом изнемогла сведока, који је већ с једном ногом у гробу, а који има још неку тајну да искаже, да открије тражену истину давно минулих времена; син бојне славе га посматра као стара инвалида, па му броји ратне колајне на грудима, са којих се толике тисуће непријатељске ђулади одбијале; сваки онај пак, који се радо опија лепотом природе, а пут га нанесе крај Куфштајна, нестрпљиво се пење на њ, да се за који час наужива природне дивоте, какве пружа мало који крај. Инска је долина једна од најлепших у алпским горама, а видик, што ти се

са Куфштајна отвара оку на све стране, од толиког је чара, да ти душу узнесе до усхићења.

Према југу пукла у недоглед питома инска долина са бујним мирисним ливадама и брнатим вотњацима, из којих се, овде онде, чисто смешкају скровити засеоци тиролски са витим црквицама, а дужом долине вијуга брзи Ин, који ти, онамо у даљини, час покривен захумастим окукама, изгледа као поразбацана парчад разбијена огледала, што се на сунцу блистају по трави. Тек ту под градом видиш Ин, где свом силовитошћу својом јуриша хучно на мрке стене поноситога Куфштајна, као да се љути на њ, што је незграпне ноге своје опружио чак до два реке.

С леве стране Ина заклањају долину крајњи огранци северних тиролских Алпа, а са десне се, непосредно од Куфштајна, полако подиже висока »Царска гора,« покривена у подножју зеленом јеловином, што се савија око ње као немарно спуштен огртач око гиздаве моме.

Стрми врхунци зачуђено исподизали главе иза сурих плећа један другом, па се, у голотињи својој, диве бујном растињу у долу. То им је све уживање њихово, па их чисто видиш, како брижљиво сакупљају и шаљу лаке облаке, да то растиње ситном даждем оросе, да му живот с дана у дан подмлађују. А кад навали бура са тешким црним облачинама, па загрози уништењем цветној долини, стеновити се дивовити, рекао бих, још већма подигну у вис, па очајно стају на браник, раскидају тмасте облачине и хватају им муњевите стреле, да сачувају од непогоде мили предмет циглога уживања свога.

На китњастим брежуљцима трепере витке

куле смерних црквица, као да су се саме успеле на врхове тих брежуљака, па би све више и више да греду горе, чак до престола свемогућег творца, да онде испоруче топле молитве својих верних. Што се која више узапела, то ти се чини да је све веселија, што се примакла ближе тој мети својој.

Из долине допире јасно звонце до на врх Куфштајна. Оглашују некога. Тргнеш се поплашено на тај звук, а кроз душу ти севне:

— Зар се и у том рају умире!... Поглед ти узлети горе на стрмениту стену, па загне за какву поцрнелу кулу некадашњег витешкога замка, са које је охоли господар јој, у стара времена, као кобац на препелице у трави, мо-трио са висина у до и вребао друмом богате товаре трговачких каравана. Крај куле стрше развалине давно и давно напуштенога замка, у којем се некада бесно пировало, а сада гаврани и јастребови господаре над тим рушевинама. Те поцрнеле, још и у опадању свом носите развалине данас те подсећају само, да се и у овом рају умире.

За сваку од тих развалина, што их по високим, стрменитим окукама видиш са Куфштајна, прикопчао је народ причу какву; али се ни једна од ових не почиње нити свршава благословом, а ни једна се не да верно испричати без речи — проклетња. С тога је и нестало људскога живота на дивљим, хладним висовима тим, а све бујније се развија у пи-

томом долу, где се некада на сваком кораку страховало за њ. Данас се у плодноме долу и на љупким брежуљцима око Куфштајна подижу убави тиролски летњиковци са цветним перивојима, као живи контрасти оним страховитим развалинама на суром стењу онамо горе. Једним погледом можеш ту да скопчаш питому садашњост са дивљом прошлошћу многих векова.

Посматрајући унаоколо дивну панораму са бедема куфштајнских, заборави човек под пријатним утисцима и на свет, и на себе, и на све, што око њега бива. Лепотом божанствене природе опојена душа преда се сва томе једином уживању, не марећи у тај мах ни за што друго на свету.

Опити се лепотом природе, то је најпријатније душевно расположење.

И ја сам био у том душевном расположењу на бедемима Куфштајна. Није чудо, дакле, што сам протрљао очи и намрштена чела погледао мога вођу, кад ме у неке узе испод руке, па ми рече: »Време нам измиче, а још ваља да разгледамо и тврђаву«.

Приберем се мало; пренесем још један, опростајни поглед преко дивне околине куфштајнске, па се упутим уз свога вођу к северном крају тврђаве, где се, на највишој тачци градскога постоља, подигла на четири боја горостасна округла »царска кула«, са особитим некаквим кровом као каквим големим точиром.

Милан Андрић

(Свршиће се)

КЊИЖЕВНОСТ

ЈОШ НЕКА О СИМИ МИЛУТИНОВИЋУ

ПОВОДОМ РАСПРАВЕ ДРА СТЕВАНА ПАВЛОВИЋА.

(Наставак)

Прелазећи другом делу своје расправе — библиографском делу — поменуо сам, да сам гледао да приберем све оно, што је Сима писао, али да опет не јамчим за потпуност. Дана, након године и више дана, у могућности сам, да сам учиним неке исправке и допуне и у овом делу. Почећу оним редом, којим се и поједини радови, о којима хоћу да говорим, јављају.

На стр. 38 казао сам, да је до краја но-

вембра 1826 изишла на свет и последња свеска »Србијанке«, не знајући онда за писмо С. Милутиновића Вуку од 20 нов. 1826, којим му шаље и четврту чест »Србијанке«, да је прегледа, расуди и пресуди »је ли је барем Србин (душом и тијелом) писао«. Ово је писмо објављено у »Српској Зори« 1877 св. 12, али како је до »Зоре« тешко доћи, дајбуди нама Београђанима (јер је на моју велику тражњу једва нађох у г. арх. Н. Дучића, ком нека је

и за то хвала, што ме послужи), то ћу на овом месту и о садржини његовој две три рећи. Пре свега ово нам писмо тврди, да је »Србијанка« била већ почетком новембра и повезана и да именик претплатника њених није у свему тачан. Многи од поменутих у »Србијанци« претплатника није претплатник, јер је Сима њихова имена својевољно уписивао и то једне »спомена ради, други су удвојено, нешто их је обнадеждио и неки почести ради«. Од штампаних примерака ставља сто на расположење кнезу Милошу, две стотине од сваке свеске посла у Хрватску преко браће Владислава у Бечу, нешто одвоји за Одесу и Бесарабију, а остало за продају. Ово писмо послао је преко Копитара Вуку, пославши уз то »Србијанку« и Копитару и кнезу Милошу, кога је требао Вук да моли да помогне Сими. Ово чини преко Вука с тога, што му кнез Милош није ни одговорио на раније писмо, којим је тражио допуштење да му посвети »Србијанку«, с тога, вели Сима у писму, »нијесам крив, што нијесам без његова допуштења сам себи то дозволио, јер сам као правно-вољан чуват' се дужан пустовоља, како вагге, барем к другима, телише почитајивима«. У овом писму наглашава већ, да је намеран до пролећа 1827 остати у Лајпцигу, а после или у Србију преко Беча или из живота.

Из »Србијанке« превео је Герхард две три песме. Толико могох рећи у својој радњи, јер при изради не беше ми при руци Герхардова збирка. Како је сада имам, а Павловић о том не рече ниједне више, намеран сам, да овде и о том коју рекнем, јер се надам, да ће ово упоређење осветлити дајбуди три песме, нарочито имајући на уму, да их је Герхард превео уз припомоћ Симину.

У другој књизи »Србијанке« на стр. 53 до 60 је песма *Истреб соперника*, у којом нам износи сукоб Карађорђевог с Теодосијем из Орашца. Песма је одвећ интересна; садржина њена одговара потпуно истини, а то је особина махом свих његових песама. У немачком преводу натпис јој је *Zernu Georg* (стр. 64—60). Почетак у оригиналу гласи:

Склони с' боко у самоту честе
Изван свега мложествена друштва,
Разаглед'о по небесам дивност,
Чит'о сву ноћ из чудеса чуда,
Ни чем краја, као ни почетка
И мртвило текар васкрсење,

Кад и цветак непомјестан живи,
Јасногласје нигда не престаје,
Како тварца славопоје виси
Уз обвитке свебезбројне љестве,
Од бездушна чак до бесплотнога;
Кад и роса наспорава звездам
И сјајање и значење вишње.
Те да чоек узалуд је овђе!
У животу на празнику Творца,
И у храму свога свештенич'ства!...?
Не зна, кад је не бивао питко
И одзнаје да не биват' вјечно!...

К себи с' вратив пак у прси тјесне,
Расматрао ће се помјестило
То његово... чему ј' свијет мали,
Луч светого у гнојазно замк'о
Зар осинув да дивније сјаје,
И увјери, да свуд свагда јесте.

Герхард је пак ово превео:

Georg ging zum einsamen Gebüsch
Aus dem grossen Kreise der Versammlung,
Schaute dort die Herrlichkeit des Himmels,
Las aus tausend Wundern dort die Wunder,
Und dass Alles endlos ohne Anfang,
Dass im Tod die Auferstehung keime,
Wandellos sogar das Blümchen lebe,
Und der ganzen Schöpfung Lobgesänge
Unaufhörlich zu den Wolken steigen.
Auf den Wendelstufen ew'ger Leiter,
Vom Beseelten bis zum Körperlosen,
Selbst der Erde Thau den Glanz der Sterne
Mehr' und ihre herrliche Bedeutung. —
Und der Mensch nur wäre hier vergebens
In dem Leben, seines Schöpfers Festtag,
In dem Tempel, dem er Eingeweihter?
Neimand weiss es, wenn er nicht gewesen,
Niemand leugnet, dass er ewig daure!

In sich kehrend. in des Busens Enge,
Frug er sich, wohin sich das begeben,
Was zu klein die ganze Welt ihm machte,
Jener heilige Strahl, versenkt in's Ird'sche,
Dorten desto herrlicher erglänzend,
Kündend, dass er überall und ewig. —

Карађорђе помоливши се оцу *свога ја*, да му дарује да слуша његов глас, па ће и без крила прелетети сав простор, а преко океана проћи не уквасивши се (»сухотјешан«), трену и усни: Четири му се духа приближују са четири стране (»четверица и у накрст' духов'«) и кроз небесне трубе објављују смртнима, да

и Демогоргон чује, да је Карађорђе љубимац небески, те да га удостоје одлична положаја, јер је »одарен надолавањима« (у немачком преводу гласи ово место: Ihm erschenket ist das Überwinden). На те речи угледа самога себе:

Слуштајућа с' из свијета вишња
У окуту виспренима сможну
Правце пред свој уплакани народ.

у немачком преводу:

Wie er aus den Himmeln niederschwebte,
In der Pracht der überirdischen Wesen,
Nieder zu dem thränumflossnen Volke..

Овај му приписа мач старешинства и поздрави са добродошлицом. Он им затражи »егид«, али он беше »обветшао«, на што он:

„Но да знате, што му драго стало,
Поновићу г', и додати вама,
И вашему роду у потомству,
Кад у свему... још сте Срби нешто!...“

у немачком преводу:

„Wisset denn! Was es euch kosten möge,
Reichen will erneut ich die Aegide
Euerem Geschlecht' und euern Enkeln!
Wie auch immer, seid ihr doch noch Serben“.

Из сна се трже, али оно зора већ обасјала »Испуњен духа јавно видна изнад обичности« (er... fühlt sich voll des Geistes, welcher das Alltägliche beherrscht), свесрдно се захвали вишњем и похита »куд га часност више«, да честита Ускре кнезу Теодосији, с ким и оде „к записноме тог сеоца грму“ на службу божју.

Питање, које је то село, није рашчишћено. Вук је мислио, да је Остружница, а прота Матија Ненадовић да су то Пећани; ово мишљење Милићевић у »Кнежевини Србији« стр. 104 потврђује још једним исказом. Сима нам га овде напомиње; али га помиње у песми пред овом, Герхард пак помиње. То место у немачком преводу гласи:

„Alle rüsten um sich zum Gebete
An Petjani's eingeweihter Eiche.“

После службе оду у механу (»ноћиште«) да се прихвате. Кнез Теодосије и Карађорђе једоше заједно. Док је једном чаша обредила, а кнез заподену разговор с Карађорђем: како овом не личи »началствена влада« (eines Herrschers Stelle), јер је тврдоум, те све ради по својој глави; тим самим народ пати »безочечно тобом принуђдани« (dass du grausam

zwingst zu deinen Plänen). Мишљења је Теодосије, да се народ треба да смири и да живи животом својих отаца. Карађорђе занеми, од љутине поче покте грести и мисли »куд крај чега к чему« (Sinnest nach, wohin das Alles ziele), најзад се реши, да покаже своје достојанство и обрани мишљење (»вјерност заштићети«, а у нем. преводу: zu vertheitigen seine treue Meinung), када народ и главари, назоци, не зборе ништа, те уста, узе пушку у десницу и мимогред рече Теодосију »тиогласно« (leis und gellend): да изиде па да пред светом покажу »што је ког нас участ« (was jedem von uns zukömmt), он није научио господовати а и живот зна променити (und dem Leben kann ich leicht entsagen) Карађорђе изиде на двор да причека »једност преклонења судбе« (des Geschicks Entscheidung); а и Теодосије не имаде куд, већ за њим. Сви се овом зачудише, али не имадоше смелости спречити, јер двобој знатних није »бреспослица«. Ђорђе се обрати народу питањем: да ли су га они изабрали и јесу ли њиме незадовољни? Он се силом ником не намеће, па пити хоће да га вуку за нос:

„Шта л' од мене кнез ев' ови тражи,
Тек пијукат' нешто навикавши
И жвакати туђим зубма туђост?“

(Und was fordert dieser Tudosije —
Der gewohnt dem Kuchlein gleich zu gackern,
Fremdes nur mit fremdem Zahn zu kauen? ...)

Он и не доврши, а Теодосије се већ за дората склони и опали, али не погоди, јер се Карађорђе за времена склони за грмић, поред кога зрно тресну, али не прође кроз (»ал не пронза скрози«). На то овај скочи »ак' и подгор стрељат' му је било« (und obwohl er abwärts schiessen musste), уграби прилику и

„Испод коња г' посред пупка жарну
И кнего т' нам ончас о тле стрвом“.
(Unter'm Pferd' ihn in den Nabel brannte
Drauf als Leiche sank der Knes zu boden.)

Карађорђе поново напуни пушку, али се беше скрушио »круто и с'жаљиво« (sehr betroffen und gerührt vom Mitleid). Теодосије, видећи да ће умрети, призна к себи неколико Срба што се ту десило, да им каже:

„Докле г' нагла још не раставила
Са свијестју и живота силам“.
(Eh' ihn noch der rasche Tod geschieden
Vom Bewusstsein und der Kraft des Lebens),

да слушају Карађорђа, јер им је у њем »срећа ил' несрећа, и прикладје нечег особита« (In ihm lieget einer Glück und Unglück — Ausserordentliches, Wunderbares). За тим позва Карађорђа, који га кроз плач запита:

јера, кнеже, да од бога нађеш,
сажима ме, те угазих у грех?

(Warum, Knes! dass dir es Gott vergelte!
Drängtest du mich Sünde zu begehen?)

Теодосије му одговори, да он на њ не жали, цена се човеку тим диже а он радо умире »за општину боље с тим да буде« (mein Sterben fromme zu dem allgemeinen Besten); замоли га, да му припази децу, јер остају без оца.

(Наставиће се)

Теодосија понесу за тим у Орашац, али у путу издахне.⁸⁾ Карађорђе наже у планину с неколико друга, а остале посла дома да буду спремни, када их позове.

Дјејателност Карађорђа врсна,
И збиљосно Србаљ ратовање,

Одсад полет свој надмашно дигне.

(Und die Thätigkeit des rüstigen Georg,
Und der Serben ernste Schritt' im Kriege,
Strebten auf mit übermächtigem Schwunge.)

Овим се стиховима завршује ова песма.

⁸⁾ Милићевић, Кнежевина Србија стр. 262 не мисли, да је на путу умро од ране, већ доцније. Вук у Даници за 1828 вели, да је остао ту мртав.

Ђорђе С. Ђорђевић

Н Е М Ц И И Ф Р А Н Ц У З И

(Свршетак)

На први од ових карактера толико су напали, да није потребно задавати му сав удар. А то је једна од најидеалнијих и најузвишенијих прилика у немачкој књижевности. Али код *Ифигеније* већ смо опазили, какав чудан појам имају Немци о племениту карактеру. Позина племенитост састављена је од исто тако чудних делова, као и племенитост Гетове јунакиње.

Овај узвишени сањало, који живи само за слободу, прими од Дон-Карлоса исповест његове љубави. Он не куша да сузбија ову кобну наклоност. Шта више: Дон Карлос га преклиње, да му прибави састанак са краљицом, његовом маћехом. »О Родериче, само мало тренутака, сам са њом!« Шта одговара маркиз на овај мало часни предлог? »Ах! а ваш отац, принче?« На то се принц повуче, декламује против Филипа II, али не помиње више своју неприличну молбу. Сам Поза хита да се на њу врати Обећаје, да ће ствар удесити; и заиста, после неколико сцена овај идејални пријатељ састави маћеху и пасторка.

Можете ли да разумете, да се Шилер није устручавао пред прљавом идејом, да тако у истој личности смеша јунака и подводника? Рећи ће ми се, ако Поза иде на руку тој љубави, да верује у њену чистоту. Али човек би морао бити луд па да мисли, да би љубав тако бурна, као што је инфантова, могла дуго остати чиста. И то ће ми се казати, да се пријатељ служи краљицом, да би свога пријатеља

подстакао на велика дела. Али ако велико предузеће може да извини или да закљони на позорници злочин, никад није оправдало нискост.

Ма ко шта казао, ова се сцена код Француза не би могла допустити. То је за то, што је морал части у француским срцима урезан у јасним цртама. Французи по нагону знају, које предрасуде може узвишен или страстан јунак да гази без зазора, а које обзире опет никад не сме презрети.

Немци напротив као да нису подобни да схвате пројетво. Је ли то недостатак природне великодушности? . . . Боље рецимо, да им општа једноликост њихова живота, удаљавајући их од великих душевних криза, не да ни да замисле оно, што људи у томе осећају.

IX

Дон Карлос изнео нам је потпуну збирку Шилерових мана; кад их једном знамо, лако ћемо их наћи у његовим другим комадима. Нама је милије, како бисмо дали пуну правду овом племенитом и савесном песнику, да завршимо оним његовим драматом, у коме сјају сва његова својства.

Вилхелм Тел лепо је дело. Ретки су са више среће описали земљу, ретки ускрели једну епоху; тон достојанствен и прост прилагођава се предмету; сцене, свака за се узета, обично су живе.

Али ни овде, па ни овде није уметник остао у границама своје уметности: намера сувише

амбицијозна, мисао филозофска, дубока, али прерана, задржала му је дело на прагу идејалне лепоте.

Шилер хоће да нам изнесе пред очи устанак, који је ослободио швајцарски народ. Да би довео јединство у предмет као опширан и заинтересовао публику кроз пет чинова, требало је по што по то, према савременом стању наше технике, да оличи народ у једном човеку. Вилхелм Тел се по природи понудио на ово оличавање.

Али Шилер не хте да се држи овога законца; његов се Тел не меша у јавне послове. Он то формално каже Шпауфахеру у првом чину: »Ма шта чинили, мене не мешајте у свој савет.« И он остане мимо заверу све до краја. Он се, истина, упусти са Геслером у приватну препирку, која својим исходом приноси ослобођењу Швајцараца; али је само случајно, да његова приватна освета долази у исти мах са општим устанком. Дакле у овом комаду има два драмата један уз други; шта рекосмо? не хотев узети *једног* јунака, Шилер мора да нам их изнесе пет или шест. Баумгартен, Штауфахер, Мелхтал, Атинкхаузен, Руденц један за другим излазе у први ред, а кад нам се пажња најпосле усредсредила у њима, они уступају и губе се. Интерес се растрка и разилазећи се ишчили.

Чујемо већ вику, коју ће надати какав немачки критичар: »Ма ви не разумете Шилерову мисао! Он је хтео да изнесе идејалан устанак не вољом само једног човека, него сарадњом свију воља у народу. Није то република једноставна и нераздељива, коју трибуни оснивају на наше очи посредством систематског изједначавања; то је република савезна, где сви грађани саделују да је мудро оснују; не дајући да промени слободу свију, не опредељавајући независност, не вређајући ничија права, па ни самих тирана, који су вређали права.«

Ова мисао зацело је узвињена; али је није требало пустити да превлађује тако, да се због ње не може да склопи прича комаду. Можда се могао замислити јунак, као Вашингтон, који је управљао волама, не потчињавајући их, и који се ставио на чело свом народу, да му буде најпослушнији послужитељ.

Али је Шилер претпоставио, да се не веже ни за какве обзире; у место да што боље сведе јаву, он је узео швајцарски народ као јунака. Мисао мислитеља, коју би уметник одмах од-

био! И заиста, шта је тај јунак, кога не можеш ухватити, који не изволева никад да се сам јави, него се јавља у различним облицима, као бог Вишну? Публика, која је сва чувствена, никад не ће научити пустиловине једне апстракције. Никад се она не ће потрудити, да у својој глави склопи, да би јој се могла дивити, једну личност, која јој се приказује искомадана у више других. То је можда игра »стрљивости«, којој ће се можда подвргнути какав учењак у соби; али ће она уморити публику у позоришту. И тако, ако и хвали у *Вилхелму Телу* некоје поједине слике, дух не може да схвати целину. Од овога комада одлази се, као из панораме, глава пуна сјајних слика али се очи нису окупале у чисту виделу савршене складности.

З а в р ш е т а к

Шта да се мисли о књижевности, у којој су највећи урнеци тако испречени, или трули у стварним удовима? То је за то, што јој је савршенство ускраћено из разлога, које сам навео. Пошто се савршенство у уметности састоји у јасну и потпуну схватању релативна идејала, Немац, код склопа његова духа, не може претендовати на њ.

Зар га нисмо видели, како прелази границе, које му је стављао баш његов разум, или искуство његових претходника? Он не може да се противи новој мисли, која му долази; пре но што би пустио да се од ње ишта изгуби, он пристаје да буде развучен, збркан, без свезе. Њему подноси, да данас сања за сутра. Права му је улога, да припрема Латинима или Енглезима тријумфе коначним неуспехом. Ламартин од 1821 године скоро је сав у Клопштоку од 1750 године; али читајте *Оде* и *Размишљања* па ћете осетити, колика је разлика међу претходником и мајстором.

Зар нисмо и то видели, да и кад се савесно држе формула класичне уметности, ови писци увек нису подобни да у своје производе даду живота, то главно својство, без којег не може бити ни драмата, ни романа? Њихове вегетативне нарави збиља их искључују из света страсти.

Шта им дакле остаје? Песништво и идила. Нарочито у лирској појезији они су каткада савршени, јер није потребно да су то за дуже време. Ту они налазе лепоту не тражећи је, бацајући најивно на хартију лаке утиске бујне

своје фантазије. Нарочито се одликују у ко-мадима чудесно неопредељенима, као што је и Гетов *Рибар*, где можеш да видиш што ти је воља, философски символ, љубавну мисао, или са свим просто љупку фантазију.

Али се не може довољно поновити, њихов темперамент чини их неподобнима за дужа дела. Ако се пунте, неприлични су или изазивају на смех; ако се умерављују, досадни су. И сами себи праве досаду. Идите у Берлин или у Минхен; будите при приказу каква урнека Гетова или Шилерова; посматрајте суморно ћутање тих професора и чиновника, педантских и савесних обожаваца. Али нека се приказује какав комад од Димаса или Ожје-ра, па нека је и преведено да плачеш; нека се и с ужасном неспретношћу даје каква француска оперета: погледајте их, како стрепе, како плачу, како су љуто узбуђени. Ви ћете судити, у којој од ових двеју уметности има истине и живота. Досада не забавља никога, па ни Немце.

Усудимо се дакле оставити се претреса и читати само ради њихових мисли ове велеуме, којима се Французи бавили у 1830 години. Не мислимо кудити прошлост. Тада су се дивили ма чему, само нека није класично, па су имали право. Требало је збацити повој псевдорасинске формуле; требало је изаћи из оне класичне тамнице, у којој су француски писци управо свршивали школе; требало је најпосле отворити свуколику јаву на подражавања француским песницима и дати им овлашћење, кад су већ имали облик, да му траже основ било где му драго.

Данас, кад је ова еволуција свршена, не треба се више бојати истину казати: оно, што су Французи са снисхођењем узимали за лепе статује, само су занимљиви покушаји. Оцена немачке прошлости помоћи ће Французима без сумње, да боље суде о садашњости у Француској. Они ће по њиховој правој вредности ценити некоје викачке личности, које данас, за тренутне анархије, заузимају први ред на позорници. Није реч, да се иде натраг: данас може уметник да слика све, па и што је ружно, ако је његова слика лепа, то јест једноставна и хармонична.

Да ли овом вечитом идејалу одговарају слике многих француских писаца? Зар не покушавају они, као некада Шилер и Гете, да сликају више но што могу у савременом стању француског начина? Не виде ли они сувише, а да би могли *видети лепо*? Под изликом, да данашњи уметник мора у велике бити човек од науке, зар нису узели педантски тон à la *Вилхелм Мајстер*? Куда су се дела француска својства у многим француским књигама, које су имале успеха? Куд ли је она лакоћа тона, која није била површна, до ли само на површини и која се, не искључујући дубљину, састојала у неусиљености мисли, сигурне о себи? Где је она стална јасност, која је уверење, учтивост духа? Где ли брига за саразмерност, прва дужност уметникова? Где она одвратност спрам досадности, прва дужност за Француза?

*

По француском

Ђорђе Поповић

КЊИЖЕВНИ ПРИКАЗИ

КЊИЖЕВНИ ПРИКАЗИ

Светозар Н. Ђорђевић. Полетарке. Пјесме за српску дјецу од — Мостар. Издање прве српске књижаре Владимира М. Радовића 1894. стр. 48. Цијена 25 новч. — У најновије доба се јављају код нас више младих песника, понајвише љубави и патријотичне жице. То је ново коло већим делом постало у јужним крајевима Српства, где је наш народ још мање више у добу појетизма. Производи тих песника и ако несавршен посао и класична тековина књижевности наше, ипак су бар знак још жива кретања у просветном животу нашем. Кад би ти млади песници више преглаи око тога, да студијом и озбиљним радом изобразе свој дар и да постану тако прави радници на својем пољу, не би нас ни бриге

било; али овако док траје младишки жар, дотле је и песник — песник, а после нико и не зна за њега. То је махом слаба и ефемерна појезија. Не примењујемо овде ове речи на ове песме ни њихова песника, већ говоримо у опће, што вреди за песника у најширем смислу те речи. Ове песме, по имену своје „Полетарке“, сведоче о себи да су први производ песникови, намењени српској деци, а то нам истиче и сам песник у предговору, тврдећи, како су му то „прве и најмилије пјесме“. На броју их је свега тридесет и три. Садржај им је нежан, згодан за децу, пун дечје забаве и сем тога буди децу на рад, како би били доцније људи, прави Срби, честити синови свога народа. Песник је срећан у избору несихичких момената, који пристају дечјем свету, а за-

оденуо их је рухом српскога патријотизма. Ове су песме — могао бисмо рећи — постале по узору сличних дечјих песама, што их је свевао Чика-Јова; но ипак за то не можемо рећи, да су пука подражавања истима. По нашем мишљењу је најважније од тих песама: „Сиротице“ (стр. 22) и „Сироче на мајчину гробу“ (стр. 44, из којих се види, да песник има дара и да га ваља само да озбиљно негује, па може устребити српску дечју књижевност и бољим производима, а нарочито сад, кад је та књижевност у најновије доба занемарена, те живи само од резервоара старијих књижевника и песника. Из ових песама се види да песник воли децу и да има воље да проучава њихов унутарњи живот и свет, а то је најважније, јер без познавања дечјег живота и без дружења с њима не може нико писати за њих нешто, чиме ће се они заиста забавити и за што ће се озбиљно одушевити. Децу неје ипак лако придобити за се. Судећи дакле по овим песмицама, песник има те подобности, само ваља да истраје у томе и да негује и даље ту своју моћ. Међу песама има и слика (свега 9) уз неке песме као илустрације, и то: уз песму „Гледајте их“ (стр. 7), „Врједница“ (стр. 11), „На бунару“ (стр. 15), „Сиротице“ (стр. 23), „Узваци мис“ (стр. 29), „Срце се“ (стр. 33), „Гушчарица“ (стр. 37), „Мала крадљивица“ (стр. 41), „Сироче на мајчину гробу“ (стр. 45); слике су доста верне садржини своје песме, но израда њихова са уметничког гледишта је слаба, а најгоре је испала слика „Мала крадљивица“, а најјаснија је „Сиротице“. Слика „Сироче на мајчину гробу“ је салик слике познатог нам уметника Уроша Пређића. Стихови ових песама су доста лаки и увећани са сликом, размер је различит и лиричан; строфе су већином тетрастихне, но има песама и у стихичној композицији. Певничка дикција неје особита, већ обична — *sermo pedestes*. Језик је доста чист и шретан, разређе је јужно, но не свугде са правилном конвенцијом. Иначе овај низ песмица од срца препоручујемо као добру лектуру нашој деци. Оне могу бити лепе декламације у школи и ван школе.

А. П.

Будилпешта.

КЊИЖЕВНЕ БЕЛЕШКЕ

— *Књижевна-уметничка заједница у Београду* имала је овога месеца две седнице. Једна је била 1 а друга 8 априла. На првој седници читао је др. Милан Јовановић превод неколико стариндијских изрека, пословица, афоризама, што је прибрао из разних дела те богате литературе авијске. Др. Милан Јовановић проговорио је уз то и мало о литератури индијској и њеној вези с природом. Други рад те вечери био је опет превод његов једне приче Хеденстјернове из градскога живота. Натпис јој је *Његова лубимица* (а у немачком гласи *Im Herzengsunge*). Прича има у себи нечега примамљива. Др. Љуб. Недић устао је и овом приликом (раније и преко „Видела“) против Хеденстјерна, не износећи никаквих нових разлога, и ако ова прича није из сеоскога већ из градскога живота. — Седница 8 априла била је интереснија. На овој је читао др. Љубомир Недић неколико својих напомена о

нашој ортографији: о писању великих слова, транскрипцији туђих имена, о стављању запете и т. д. Предавање је саслушано пажљиво, јер је оно било ново поље г. Недића раду, а после њега настала је дебата одвећ жива. Већина говорника није се сложила с предавачем, који је показао у овом послу доста неспремности а и незнања онога, што је пре на том рађено. Скуп је нашао, да „Заједница“ није позвана да реши питање о тим правописним ситницама; она то меће на срце позванијима од ње.

— Угледала је света у Београду нова збирка приповедака Јанка М. Веселиновића под именом „*Рајске душе*“. У овој су књизи четири приче: Чича Тома, Умијана, Црнци Душмани. Књизи је цена динар и по.

— У Осеку је умро *Фрања Ванчек*, гимназијски управитељ у миру и писац „Историје војничке крајине“, коју је на српски превео Јустин Милан Шимић.

— Недавно је изишла и друга свеска треће књиге Крумбахерова „*Byzantinische Zeitschrift*“. У овој свесци има између осталог Карла Најмана „*Über zwei unerklärte Völkernamen in der byzantinischen Armee*“, Густава Мајера прилог „*Zu den mittelgriechischen Sprichwörtern* и Карла Дутера „*Zur Glaubwürdigkeit der Anna Komnena*“.

— Изишла је 116 књига Рада југосл. Академије. Садржана јој је ово: свршетак рада пок. др. Фр. Рачкога „*Нутарње стање Хрватске прије XII столећа*“ и то о уметности и уметном обрту: наставак Рожичевог испитивања „*Кајкавацко-га дијалекта у Пригорју*“ и XIII одељак Матковићева рада „*Путовања по балканском полутоку XVI вијека*“; у овој су књизи описи путовања Дав. Унгнада од год. 1573 до 1578 и Ј. Синцендорфа од год. 1577.

— У Българска Сбирка, часопису што излази у Пловдину, штампане су у преводу ове три српске песме: од Војислава „Звезда“, од Јакшића „Где ја шећер сијем“ и од кнеза Николе.

— Ново дело Емила Золе „*Lourdes*“ почело је излазити недавно у „*Gil Blas*“ у. У пет одељена, од којих свако обухвата по један дан, тако је голема грађа — по Золиним речима: реакција нашег *fin de siècle* против науке — груписана да се диже као драма те су ефекти од једне главе до друге све већи. Сви који су имали прилике загледати у рукопис, хвале снагу и лепоту језика, боју и пластику у цртању и живахни развјатк радње.

БЕЛЕШКЕ О УМЕТНОСТИ

— Вердијева опера „*Фалстаф*“ приказана је пре неколико дана први пут у Паризу у *Opéra Comique* и нарочито је у другом чину одушевљено примљена. Старца Вердија су непрестано изазивали, а то у Паризу иначе није обичај за време приказа.

— Дворжак ће крајем маја ове године доћи у своју домовину, за сад само у походе. Чеси се надају, да ће се Дворжак решити, да за увек остане у свом завичају.

САДРЖАЈ: Песништво: Ноћ у пољу. Јутро. Заљубљени анђео. *. Над колевком. Татар Богдан. Вечити муж. — Поука: Куштајн. — Књижевност: Још нека о Сими Милутиновићу. Немци и Французи. — Ковчежић: Књижевни прикази. Књижевне белешке. Белешке о уметности.

„СТРАЖИЛОВО“ излази сваке недеље на читаву табаку. Цена му је 5 фор. а. вр. на целу годину, 2 фр. 50 новч. за по године, 1 фр. 25 новч. на четврт године. — За Србију и Црну Гору 14 динара на годину. — Рукописи се шаљу уредништву а прегплата књижарници Луке Јоцића у Нови Сад. — За Србију прима претплату књижарница В. Валожина у Београду.

Издаје књижарница Луке Јоцића.

Срп. штампарија дра Св. Милетића.